УДК 94(477):930

ПРОБЛЕМИ МІЖНАЦІОНАЛЬНИХ ВІДНОСИН У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША

Л. В., ШИНКАРУК, доктор економічних наук, професор,
*E-mail:*Lidia_shyn@ukr.net
О. В., **ШИНКАРУК,** кандидат юридичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: aleksandra.shyn5@gmail.com
*ORCID:*0000-0002-5494-1370

Куліш належав до тих людей,
які своїм благородством, чемністю,
великодушністю і розважливістю
викликають повагу до нього кожного,
хто має з ним справу

Василь Білозерський

Анотація.*У статті досліджено проблеми міжнаціональних відносин у творчій спадщині Пантелеймона Куліша; проаналізовано погляди науковців про палкого патріота України, який протягом усього життя невтомною повсякденною працею доводив безмежну свою любов до рідної землі та взаємин з іншими державами; поглиблено зміст ідейно-тематичних пріоритетів світоглядної парадигми П. Куліша; з'ясовано об'єктивні та суб'єктивні фактори, що впливали на формування поглядів митця на проблеми міжнаціональних відносин.*

Ключові слова: *Пантелеймон Куліш, міжнаціональні відносини, ідеї держави, державницько-правовий погляд, світогляд, історія, мова, культура*

Актуальність теми наукового дослідження зумовлена багаторічним замовчуванням постаті Пантелеймона Олександровича Куліша та потребою наукового осмислення з позицій сьогодення проблеми міжнаціональних відносин у його творчій спадщин і без ідеологічних застережень осягнути його велич. Розкриття постаті П. Куліша є актуальним завданням сьогодення, оскільки подальший розвиток нашої держави неможливий без збереження і опрацювання духовної спадщини попередніх поколінь.

Постать Пантелеймона Куліша є однією з найвизначніших в українській культурі XIX століття. М. Коцюбинський писав: "…дедалі все видніше й видніше стає, яку велику вагу в нашому письменстві має це славне ім'я; а яку матиме своїми роботами, що тільки тепер виявляються на світ, – про те можна догадуватися. Могучий майстер української мови й творець українського правопису, благородний поет, перекладач Шекспірових і Байронових творів, а також Біблії, автор "Записок о Южной Руси", "Чорної ради" і сили інших цінних праць – має право на нашу повагу і вдячність. Перед цими його заслугами забуваються тепер ті помилки, які йому траплялося робити, а виступає потреба пошанувати його працю" [14, с.129].

Пантелеймон Куліш – учений-літературознавець, критик, історик,

© Л. В. Шинкарук, О. В. Шинкарук

етнограф, педагог, видавець, громадський діяч, палкий патріот України, який зробив вагомий внесок у розвиток української культури.

Ступінь наукової розробки проблеми. Перші студії аналізу ідей П. Куліша з'явилися ще за життя історика, російські вчені М. Петров, О. Пипін, О. Спасович звернули увагу на його творчість. Українські учені другої половини XIX ст. – початку XX ст. М. Барвінський, М. Драгоманов, М. Костомаров, М. Павлик, І. Франко аналізували тему козацтва і фактично не приділяли уваги іншим аспектам його творчості.

Радянською історичною наукою біографія та інтелектуальна спадщина українського історика фактично не досліджувалася.

Творча спадщина Пантелеймона Куліша була предметом наукових досліджень М. Балагурака, Д. Дорошенка, О. Дорошкевича, С. Єфремова, С. Гелея, А. Даниленка, М. Жулинського, О. Копиленка, Є. Нахліка, В. Лазарєвої, Б. Лепкого, О. Оглоблина, С. Томашівського, М. Хвильового, Д. Чижевського, В. Шинкарука, Ю. Шереха (Шевельова), В. Шурата та ін.

Чимало важливих проблем потребують наукового аналізу творчості Пантелеймона Куліша, а саме, з позицій сьогодення проблеми міжнаціональних відносин в творчій спадщині письменника.

Метою наукової статті є дослідження проблеми між-національних відносин в творчій спадщині Пантелеймона Куліша.

Розвиток націй породив так зване національне питання як проблему пригноблення однієї нації іншою, нерівності між ними. Проблеми вирішення цього питання висвітлювали громадські діячі у своїх наукових доробках, в яких зосереджували увагу саме на бажанні народів усунути всі елементи соціальної несправедливості, які вели до обмеження їхніх прав і можливостей; на реакції з боку етносів на процеси, пов'язані з поширенням так званої масової культури, які нівелюють умови життя всіх народів і призводять до втрати ними національної самобутності.

У творчій спадщині Пантелеймона Куліша висвітлюється проблема рівності усіх громадян держави незалежно від їх національності, рішуче засуджуються будь-які спроби нагнітання міжнаціональної ворожнечі, верховенство одних націй над іншими. Головна увага звертається на розвиток національних культур, мов.

Науковець Валентина Лазарєва у статті «До історіографії досліджень державницько-правових ідей у творчості Пантелеймона Куліша» відзначає, що в історіографічній спадщині дослідження попередників, які аналізували творчість П. Куліша можна умовно виділити чотири періоди: перший (1857– 1897), коли з'явилися публікації про історичний напрям творчості П. Куліша, написані його сучасниками; другий період (1898–1919), який характерний продовженням публікацій розвідок про науковий доробок українського діяча в історичному напрямі, третій період (1920–1990) – специфічний, з дослідженнями, в яких дана оцінка ролі П. Куліша в історії громадівського руху другої половині XIX століття та зазначено про державницький напрям його творчості вченими як Радянської України, так і за її межами; четвертий – період з 1991 року до сьогодні, коли з'явилося близько десятка монографій, більше десяти дисертацій, сотні статей та були проведені десятки конгресів, конференцій, читань, присвячених життю й творчості П. Куліша, де візуально зазначено про державницько-правовий напрям його досліджень [11, с. 258].

У творчості П. Куліша спостерігаємо елементи етнічної культури – мова, релігія, історичні події, святині етносу, міфологізацію культурно-етнічних ознак, негативні образи із загостренням міжетнічних відносин. У своїх працях він звернув увагу на проблему формування міжнаціональних відносин як чинника цілісного пізнання України на шляху державотворення. Чимало дослідників [20]обґрунтовували роль митця в українському культуротворенні як ключової постаті українського національного відродження XIX століття.

Є. Нахлік у науковій праці "П. Куліш про відносини України з Росією" відзначає, що, на думку Пантелеймона Куліша, передумовою відновлення державності України є створення національно-культурного фундаменту[12, с. 258]. а в «Записках о Южной Руси» науковцем описано та представлено науковий напрям творчості П. Куліша стосовно "власного способу народовивчення"[12, с. 258].

У науковій монографії "Злет і трагедія українознавства на зламі епох (90-ті роки XIX ст. – перша третина XX ст.)" О. Гомотюк відзначає, що науковий напрям спадщини П. Куліша пронизує ідея рідної неньки-України та вказує на хибні оцінки П. Кулішем історичного минулого щодо помилкового ставлення до польської шляхти [2, с. 141–142]. Тобто, дослідник з'ясовує об'єктивні та суб'єктивні фактори, що впливали на формування поглядів П. Куліша на проблеми міжнаціональних відносин. Проте чимало науковців, зокрема О. Копиленко, у науковій праці "По лінії всеукраїнських інтересів: корені і досвід української державності" зауважує про державницьку позицію П. Куліша.

О. Дорошкевич, оцінюючи діяльність Пантелеймона Куліша, зауважує, що "Мабуть, я не помилюся, коли скажу, що в тодішній українській літературі ми не знайдемо твору – поезії, белетристики, публіцистики, – де б так повно, з такою силою переконання було окреслено завдання українського національного відродження. Куліш – ідеолог і творець української нації в її шляхетських елементах, Куліш – консолідатор розпорошених прошарувань української дрібномаєткової інтелігенції, Куліш – організатор національної культури"[6, с.11].

Пантелеймон Куліш був патріотом України, тому питання міжнаціональних відносин було в центрі його уваги і ставив за мету "підняти на ноги все, що було написане про Україну"[1] і описати та надрукувати про неї те, що не було ще зроблено до нього.

На переконання Пантелеймона Куліша, переклад кращих зразків світової літератури як могутнього джерела духовного збагачення українського народу, української культури, української літератури підсилить і збагатить міжнаціональні відносини. Він прихильник справедливих міжнаціональних взаємин і світової культури. За життя опанував польську, чеську, сербську, французьку, англійську, німецьку, італійську, іспанську, латинську та староєврейську мови, вивчав давньогрецьку, шведську та арабську. Переклади складають чималу літературну спадщину Пантелеймона Куліша, оскільки він тяжів до світової культури та справедливих міжнаціональних взаємин.

Митець доводив, що українська мова здатна відтворити всі багатства світової культури і намагався передати як зміст, так і форму творів зарубіжних класиків. Зокрема, переклад творів велетня духу епохи Відродження, англійського поета та драматурга Вільяма Шекспіра, І. Франко достойно оцінив: "Він узявся перекладати Шекспіра не для проби, а певний свого панування над рідною мовою… і дав нам переклад, з яким можемо без

© Л. В. Шинкарук, О. В. Шинкарук

сорому показатися в концерті перекладів великого британця. Держачися оригіналу далеко докладніше, ніж його попередники, Куліш уміє при тім надати свойому перекладові свій індивідуальний колорит, щось таке, що позволяє відразу пізнати в нім працю Куліша, а не жодного іншого українського поета“[18, с.152].

На проблему міжнаціональних відносин у творчості Пантелеймона Куліша у своїй праці “Історичне письмо Куліша у світлі його інтелектуальних метаморфоз“ О. Ясь зауважив, що ідею про рівноправне входження українських земель до державного об’єднання з Польщею була запозичена П. Кулішем з історико-політичного трактату Г. Кониського “Історія русів“, яку вчений використав у історичному творі “Україна. Од початку Вкраїни до Батька Хмельницького“. Майже дослівно вона відтворена і в рукописі “Книга о ділах народу українського і славного Війська козацького Запорозького“[21, с.461]. Науковець відзначає, що П. Куліш “акцентує увагу на тих аспектах буття, які вважає важливими для відтворення рушіїв світу минувшини, пояснення історичних перетворень та явищ“ [21, с.501].

На думку Пантелеймона Куліша, життя нації не припиняється навіть з втратою державності, бо вона живе самостійним духовним життям і в чужій державі, зберігаючи національну свідомість, яка виявляється в літературі рідною мовою, тому чимало поезій присвятив рідній українській мові. Зокрема, у поезії “До рідного народу“, він пише

Єдиний скарб у тебе – рідна мова,
Заклятий для суспільного хижацтва
Вона твого життя міцна основа,
Певніша над усі скарби й багатства.

В.Сарбей у науковій праці “Етапи формування української національної свідомості (кінець XVIII–XIX ст.)“ зауважив про спостереження П. Кулішем за масовими визвольними рухами стосовно формування національної свідомості, коли шляхта дійсно постачала своєму народові провідників у боротьбі за державну самостійність[15, с.3], що підтверджує важливість міжнаціональних відносин у його творчій спадщині.

Пантелеймон Куліш у листі до української інтелігенції відзначає, що "ми не малий народ", бо, на його думку, "зоставшись без церковного, політичного, воїнського і наукового переводництва" все ж рідна ненька-Україна відроджується і закликає поет українців зробити так, щоб "поламався усякий плуг, котрий не сам народ-абориген собі викує", а також переконананий і вірить, що відродження України почнеться зі звеличення рідного слова й освіти, бо це "сила невмируща", і ми "тією силою дійдемо колись до того зросту, який сама природа нам на роду написала"[1, с.19].

XIX століття ще не могло на той час дати нам державності, тому у поезії поет зауважує

Ой заграй мені, кобзарю,
Нехай я заплачу,
Нехай долю – вольну волю
Крізь сльози побачу.

Питання міжнаціональних відносин, збереження самобутності українського народу, його духовних надбань, традицій та української культури – основні думки його творчості

О слово рідне! ти стоїш на чаті…
Як меч огненний, в нашій Україні.

Рідне слово, на його переконання, повернуло нам повагу до інших народів. Він засуджував відсутність національної пам'яті, висміював тупість української шляхти і русифікованого міщанства, закликав любити і поважати українську мову, український народ, Україну.

Дмитро Дорошенко у праці “Розвиток етнографічних дослідів і їх

зв'язок із історіографією. "Народ» як об'єкт історії", зауважує про міжнаціональні відносини, а саме, що П. Куліш відстоював думку, висловлену ним в епілозі до "Чорної ради", про неспроможність українського народу на той час до самостійної державності, тому і вважав за потрібне об'єднання "північної" і "південної"Русі [5, с.112].

На міжнаціональні ідеї у творчій спадщині П. Куліша у статті "Куліш і українська національна ідея" зауважив Степан Томашівський, зазначивши про осмислення П. Кулішем проблеми значення українського міщанства в обороні віри і національності. Однак С. Томашівський відзначає, що вчений не зумів створити яскравий національно-державницький ідеал[16, с.64-79], але звернув увагу на таку позитивну рису в П. Куліша – його сміливість прямо висловлювати свою думку і твердо стояти за неї.

Відмова П. Куліша від політичної боротьби була його наївним "сподіванням випросити в царського режиму право на культурно-освітню діяльність", оскільки вважав її основою "для вироблення елементарних форм державності"[6, с.39].

Олександр Оглоблин зауважував, що П. Куліш був державником "старого зразка", але намагався шукати різні сили, які, або "творили … або руйнували" українську державність" та звернув увагу на думки П. Куліша про недержавну українську націю та возвеличення російської й польської державності в Україні [13].

Критикував П. Куліша за його спроби служити іншим державам і "чужим" ідеям Д. Донцов у науковій праці "Дух нашої давнини", вважаючи, що П. Куліша не цікавили інтереси українського національного відродження [4, с.84].

Чимало суперечливих і критичних міркувань про діяльність П. Куліша та його тверджень про міжнаціональні взаємини опубліковано науковцями у доробках, проте треба відзначити, що своїми працями, а саме перекладами, П. Куліш прагнув зробити літературу різних країн частиною української культури і, ставлячи перед собою просвітницькі цілі, намагався підвищити культурний рівень українського народу.

Аналізуючи листи П. Куліша, Ю. Шерех (Шевельов) у книзі "Третя сторожа" звернув увагу на такі його думки, як прихильність до "ідеї політичної єдности" із тим, щоб Україна у цьому єднанні привносила те, що "бракує Росії"[19, с.58-59].

На думку М. Грушевського, Пантелеймон Куліш був проповідником єднання України зі Вселюдством на ґрунті культури. Світова культура була для нього найвищим добром, провідною ідеєю й мірою вартостей своїх і чужих явищ українського життя в минулому й сучасному та всяких міжнаціональних відносин [3, с. 151].

Пантелеймон Куліш вірив, що його зрозуміють нащадки, оцінять його творчість. У вірші "На чужій чужині" він писав:

Не забудеш мене, поки віку твого,
моя нене Вкраїно,
Поки мова твоя голосна у піснях,
як срібло чисте дзвонить.

Протягом всієї історії міжнаціональні відносини у будь-якій країні завжди були суперечливими і непростими. Найчастіше народи, які проживали на певній території ставали частиною населення "не своїх" держав, які створювались на цій території, тому ці народи відрізняло і культура, і релігія, і мова, і багато іншого. Саме на цьому зосереджував увагу у своїх доробках П.Куліш.

З початку XIX ст. союзниками росіян проти українців виступили поляки. Цей альянс був нетривкий, але важливий та необхідний для обох сторін. Царизм заручився не стільки союзом з поляками, скільки домігся їх

© Л. В. Шинкарук, О. В. Шинкарук

нейтралізації і цим самим унеможливив об"єднання поляків та українців. Відтак у російсько-польсько-українському трикутнику магнати і шляхта виступали більше союзниками, ніж суперниками. У спольщеному регіоні надовго запанували польські порядки та культура, а царизм отримав можливість спертися на польське дворянство, зберігаючи більшість його традиційних привілеїв [17, с. 158].

Польський науковець С. Камінський, досліджуючи історію Речі Посполитої, показує її як історію поляків, білорусів, українців та інших народів. У його праці обгрунтовано втручання російської влади у внутрішнє життя Речі Посполитої [7].

П. Куліш проаналізував основні аспекти польської історії та встановив причини українсько-польського історичного конфлікту, який мав негативні наслідки для обох народів. На його думку, полякам не треба було перетворювати руські князівства на звичайні воєводства, тиснути на релігійні почуття, полишати українців освіти.

Трактуючи українсько-московські відносини після Переяславської ради, П. Куліш вказав на такі риси політичної культури московських правителів, як відсутність поваги до виборної козацької влади, ігнорування інтересами значної частини українського населення, використання маніпуляції та сегментування суспільства на ворожі табори як елементів управління соціумом та досягнення експансіоністських цілей "московських правителів", що сіяли розбрат між слов'янськими народами. Ненависть до імперського правління трансформувалася у вороже ставлення до росіян.

Досліджуючи історію України, розселення українського, польського, російського народів у етнічних кордонах, що склалися у Центрально-Східної Європи на початок XIX ст., П. Куліш намагався ретельно написати про Україну та міжнаціональні відносини і свою діяльність присвятив збереженню самобутності українського народу та його духовних надбань. Визначальною ідеєю його життя була ідея незнищенності української нації і був переконаний, що за особливостями свого історичного, культурного розвитку, ментальними рисами українці були приналежні до західної цивілізації і неодмінно мали стати невід'ємною її частиною.

Заслуга П. Куліша полягає у тому, що він перший прийшов до висновку, що минула історія, хоч яка вона кривава не була, не повинна заважати подальшим продуктивним міжетнічним відносинам.

Висновки. Діяльність Пантелеймона Куліша зробила вагомий внесок у розвиток української культури, а саме у розвиток української прози, поезії, драматургії, художнього перекладу, літературознавства, мовознавства, наукової й літературної мови, педагогіки, політико-філософської думки, публіцистики.

Невтомна творча праця П. Куліша була спрямована на збагачення культури і освіти українського народу, піднесення його свідомості та національної гідності. Його роль є вагомою і безперечною. Завдяки його перекладу українська література вийшла на широкий інтернаціональний шлях історичного поступу і вивела із забуття українську націю.

Умовою майбутніх гармонійних взаємовідносин між українським, російським та польським народами за рекомендацією П. Куліша мала стати їх повна політична рівноправність, взаємоповага до історичних цінностей, вільний національно-культурний розвиток.

Комплексне вивчення поглядів П. Куліша щодо різних аспектів міжнаціональних відносин засвідчило

© Л. В. Шинкарук, О. В. Шинкарук

оригінальність його думок щодо розвитку взаємин польського, українського, російського народів, а також стратегії міжнаціональних взаємин у перспективі. Чимала кількість думок Пантелеймона Куліша зберігає свою актуальність і у часи сьогодення.

Список використаних джерел

1. Вибрані листи Пантелеймона Куліша українською мовою писані: письма / П. Куліш; ред. Ю. Луцького, передм. Ю. Шевельова. Нью-Йорк: УВАН у США, 1984. 326 с.

2. Гомотюк О.Є. Злет і трагедія українознавства на зламі епох (90-ті роки XIX ст. — перша третина XX ст.) / Гомотюк О.Є. Тернопіль: Економічна думка, 2007. С. 141–142.

3. Грушевський М. З історії релігійної думки на Україні. Київ: Освіта, 1992. С. 151.

4. Донцов Д.І. Дух нашої давнини / Донцов Д.І. Дрогобич: Відродження, 1991. С. 84.

5. Дорошенко Д. Розвиток етнографічних дослідів і їх зв'язок з історіографією. «Народ» як об'єкт історії // Огляд української історіографії / Дмитро Дорошенко. Прага, 1923. С. 112.

6. Дорошкевич О.К. Переднє слово // Куліш Пантелеймон. Твори в 5 т. / Олександр Дорошкевич. Харків, Київ: Література і мистецтво, 1930. Т. 1. С. 11

7. Камінський Сулима, Анджей. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505–1795. Громадяни, їхня держава, суспільство, культура / Анджей Сулима Камінський; пер. з пол. Я. Стріхи. Київ: Наш час, 2011. 263с.

8. Копиленко О.Л. По лінії всеукраїнських інтересів: корені і досвід української державності / Олександр Копиленко. Київ, 2010. С. 149.

9. Копиленко О.Л. Українська ідея: перші речники / Олександр Копиленко // Українська ідея та її творці: (друга половина XIX — початок XX ст.). Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України. Київ, 1994. С. 112–130.

10. Куліш П. О. Матеріяли і розвідки. Л., 1929. Ч. 1. С. 49.

11. Лазарєва В. До історіографії досліджень державницько-правових ідей у творчості Пантелеймона Куліша // Український історичний збірник, Вип. 15, 2012. С. 258-272

12. Нахлік Є. Пантелеймон Куліш про відносини України з Росією / Євген Нахлік // Молода нація. Київ: Видавництво «Смолоскіп», 1996. С. 107.

13. Особистий фонд професора Олександра Петровича Оглоблина, доктора історії української культури, оп. 1, спр. 292. Лекції «Історія України» читаних на II курсі соц.-істор. відділу ф-та парт. освіти 1929/30 акад. р. Том 2. 135 арк.

14. Пантелеймон Куліш: Матеріали і дослідж. / ред.: М. Г. Жулинський; НАН України. Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка. Львів. від-ня. Львів; Нью-Йорк: Вид-во М. П. Коць, 2000. 413 с.

15. Сарбей В. Етапи формування української національної свідомості (кінець XVIII– XIX ст.) / Віталій Сарбей // Український історичний журнал. 1993. № 7–8. С. 3.

16. Томашівський С. Куліш і українська національна ідея / Степан Томашівський // Під колесами історії: Нариси і статті. Львів: Українське слово. 1922. С. 64–79.

17. Філінюк А. Г. Міжнаціональні відносини в Правобережній Україні на межі XVIII – XIX ст. у контексті політичних і соціально-станових чинників / А. Г. Філінюк // Наукові праці Кам"янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Історичні науки. Кам"янець-Подільський: Оіюм, 2010. Т. 20. С. 158-171.

18. Франко І. Зібр. тв. у 50-ти томах.

Т. 32. Київ: Наукова думка, 1981. С. 152, 169.

19. Шерех Ю. (Шевельов) Кулішеві листи і Куліш у листах // Юрій Шерех. Третя сторожа / Юрій Шерех. Балтимор–Торонто: Смолоскип ім. В. Симоненка, 1991. С. 58, 59.

20. Шинкарук В.Д., Шинкарук О.В. Роль Пантелеймона Куліша в українському культуротворенні / В.Д. Шинкарук, О.В. Шинкарук // NationalAcademy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald. 2019. N 3.

21. Ясь О. Історичне письмо Куліша у світлі його інтелектуальних метаморфоз // Пантелеймон Куліш: письменник, філософ, громадянин / Олексій Ясь. К.: Фонд сприяння розвитку мистецтв, 2009. С. 461, 501.

References

1. Vybrani lysty Panteleimona Kulisha ukrainskoiu movoiu pysani: pysma, (1984). [Selected Letters by Panteleimon Kulish in Ukrainian]:/ P. Kulish; red. Yu. Lutskoho, peredm. Yu. Shevelova. New-York: UVAN in the USA, p. 326. [in Ukrainian].

2. Homotiuk, O.Ie. (2007). Zlet i trahediia ukrainoznavstva na zlami epokh (90-ti roky KhIKh st. — persha tretyna KhKh st.)[The rise and tragedy of Ukrainian studies at the turn of the epochs (the 1990s - the first third of the twentieth century)]. Ternopil: Ekonomichna dumka, P. 141–142. [in Ukrainian].

3. Hrushevskyi, M. Z (1992). Istorii relihiinoi dumky na Ukraini [From the History of Religious Thought in Ukraine] Kyiv: Osvita, 1992. p. 151[in Ukrainian].

4. Dontsov, D.I. (1991). Dukh nashoi davnyny. Drohobych: Vidrodzhennia [The spirit of our antiquity] 1991. P. 84 [in Ukrainian].

5. Doroshenko, D. (1923). Rozvytok etnohrafichnykh doslidiv i yikh zviazok z istoriohrafiieiu. «Narod» yak obiekt istorii // Ohliad ukrainskoi istoriohrafii [Development of ethnographic experiences and their relation to historiography. The People as a History Object // A Review of Ukrainian Historiography]. Prague, p. 112. in Ukrainian].

6. Doroshkevych, O.K. (1930). Perednie slovo // Kulish Panteleimon. Tvory v 5 t. [Foreword // Kulish Panteleimon. Works in 5 vols.] Kharkiv-Kyiv: Literatura i mystetstvo, T. 1. P. 11. [in Ukrainian].

7. Kaminskyi Sulyma, Andzhei (2011). Istoriia Rechi Pospolytoi yak istoriia bahatokh narodiv, 1505–1795. Hromadiany, yikhnia derzhava, suspilstvo, kultura per. z pol. Ya. Strikhy.[History of the Commonwealth as a History of Many Nations, 1505–1795. Citizens, their state, society, culture, etc.translation from polish by Strizh] Kyiv: Nash chas, 2011. 263. [in Ukrainian].

8. Kopylenko, O. L. (2010). Po linii vseukrainskykh interesiv: koreni i dosvid ukrainskoi derzhavnosti. [Ukrainian interests: roots and experience of the Ukrainian statehood] Kyiv, P. 149. [in Ukrainian].

9. Kopylenko, O.L. (1994). Ukrainska ideia: pershi rechnyky. Ukrainska ideia ta yii tvortsi: (druha polovyna KhIKh — pochatok KhKh st.). Instytut politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen NAN Ukrainy.[The Ukrainian idea: the first speakers .Ukrainian idea and its creators: (second half of the XIX - early XX century.). Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine.] Kyiv, P. 112–130.

10. Kulish, P. O. (1929). Materiialy i rozvidky [Materials and researches].Lviv, Ch. 1. P. 49. [in Ukrainian].

11. Lazarieva, V. (2012). Do istoriohrafii doslidzhen derzhavnytsko-pravovykh idei u tvorchosti Panteleimona Kulisha // Ukrainskyi istorychnyi zbirnyk [On the historiography of studies of state-legal ideas in the works of Panteleimon Kulish], Vyp. 15, C. 258-272. [in Ukrainian].

© Л. В. Шинкарук, О. В. Шинкарук

12. Nakhlik, Ye. (1996). Panteleimon Kulish pro vidnosyny Ukrainy z Rosiieiu. Moloda natsiia [Panteleimon Kulish on the relations between Ukraine and Russia. Young nation.]. Kyiv: Publishing house "Smoloskip, P. 107. [in Ukrainian].

13. Osobystyi fond profesora Oleksandra Petrovycha Ohloblyna, doktora istorii ukrainskoi kultury, op. 1, spr. 292. Lektsii «Istoriia Ukrainy» chytanykh na II kursi sots.-istor. viddilu f-ta part. osvity 1929/30 akad. r. Tom 2. [Special Fund of Professor Oleksandr Petrovich Ogloblin, Doctor of History of Ukrainian Culture, op. 1, ref. 292. Lectures on the "History of Ukraine" reading at the second course of the social-history. Department of Education 1929/30 acad. R. Volume 2. 135 arch.] p.135.

14. Panteleimon Kulish: Materialy i doslidzh. (2000). / red.: M. H. Zhulynskyi; NAN Ukrainy. In-t l-ry im. T. H. Shevchenka. Lviv. vid-nia.[Materials and Researches].Lviv; New-York: Publishing House M. P. Kots, 413 p. [in Ukrainian].

15. Sarbei, (1993). V. Etapy formuvannia ukrainskoi natsionalnoi svidomosti (kinets KhVIII– KhIKh st.) Ukrainskyi istorychnyi zhurnal. [Stages of the formation of Ukrainian national consciousness (end of the XVIIII-XIX centuries). Ukrainian historical journal. 1993. No. 7-8. C 3.] № 7–8. P. 3.

16. Tomashivskyi, S. (1922). Kulish i ukrainska natsionalna ideia. Pid kolesamy istorii: Narysy i statti. [Kulish and the Ukrainian national idea. Under the Wheels of History: Essays and Articles]. Lviv: Ukrainian word. 1922. P. 64-79.

17. Filiniuk A. H. (2010). Mizhnatsionalni vidnosyny v Pravoberezhnii Ukraini na mezhi KhVIII – XIKh st. u konteksti politychnykh i sotsialno-stanovykh chynnykiv. Naukovi pratsi Kam"ianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohiienka: Istorychni nauky. Kam"ianets-Podilskyi: Oiium [Interethnic relations in the Right-Bank Ukraine on the verge of the 18th - 19th centuries in the context of political and social factors. Scientific works of Kam "Kamenetz-Podolsk National University named after Ivan Ogienko: Historical Sciences], T. 20. P. 158-171.

18. Franko, I. Zibr. tv. u 50-ty tomakh T. 32. [Collection of works in 50 volumes. Vol.32] Kyiv: Naukova dumka, 1981. P. 152, 169. [in Ukrainian].

19. Sherekh, Yu. (Shevelov) (1991). Kulishevi lysty i Kulish u lystakh // Yurii Sherekh. Tretia storozha [Letters and Kulish in Letters // Yuri Sherekh. Third Watchman] Baltymor–Toronto: Smoloskyp im. V. Symonenka, P. 58, 59. [in Ukrainian].

20. Shynkaruk V.D., Shynkaruk O.V. (2019). Rol Panteleimona Kulisha v ukrainskomu kulturotvorenni. [The role of Panteleimon Kulish in Ukrainian culture.] National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald. Vol 3.

21. Ias, O. (2009). Istorychne pysmo Kulisha u svitli yoho intelektualnykh metamorfoz // Panteleimon Kulish: pysmennyk, filosof, hromadianyn.[The historical writing of Kulish in the light of his intellectual metamorphoses // Panteleimon Kulish: writer, philosopher, citizen. Kiev: Foundation for the Promotion of the Arts] Kyiv: Fond spryiannia rozvytku mystetstv, 2009, 461, 501.

© Л. В. Шинкарук, О. В. Шинкарук

ISSUES OF INTERETHNIC RELATIONS IN THE CREATIVE HERITAGE OF PANTELEIMON KULISH

L. V. Shynkaruk, O.V. Shynkaruk

Abstract. *The article deals with the problems of interethnic relations in the creative heritage of Panteleimon Kulish. It analyzes the views of scientists about the passionate patriot of Ukraine, who throughout his life proved his boundless love for his native land and relations with other states. In the article the content of ideological and thematic priorities of the worldview paradigm of P. Kulish was highlighted. The objective and subjective factors that influenced the formation of the writer's views on the problems of interethnic relations are clarified.*

The purpose *of the scientific article is to study the problem of interethnic relations in the creative heritage of Panteleimon Kulish.*

The result. *The activities of Panteleimon Kulish made a significant contribution to the development of Ukrainian culture, namely the development of Ukrainian prose, poetry, dramaturgy, literary translation, literary criticism, linguistics, scientific and literary speech, pedagogy, political and philosophical thought, and journalism.*

The tireless creative work of P. Kulish was aimed at enriching the culture and education of the Ukrainian people, raising their consciousness and national dignity. His role is powerful and indisputable. Thanks to his translations, Ukrainian literature became well-known in the world and brought the Ukrainian nation out of oblivion.

According to P. Kulish's opinion the condition for future harmonious relations between the Ukrainians, the Russians, and the Polish should be their full political equality, mutual respect for historical values, and free national and cultural development.

A comprehensive study of P. Kulish's views on various aspects of interethnic relations proved the originality of his thoughts on the development of relations between the Polish, the Ukrainians, the Russians, as well as the strategy of interethnic relations in the future. A considerable number of Panteleimon Kulish's ideas are topical today.

Keywords: *Panteleimon Kulish, interethnic relations, ideas of the state, state-legal viewpoint, worldview, history, language, culture*

© Л. В. Шинкарук, О. В. Шинкарук